

УДК 159.922.767

DOI <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2020.1-3.27>**В. М. Мицько**кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти та інноваційних технологій
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»**М. М. Безп'ята**вихователь інклюзивної групи
ЗДО «Барвінок»

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ УПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлюються психолого-педагогічні умови упровадження інклюзивного навчання в діяльність закладів дошкільної освіти на основі аналізу сучасних тенденцій у світі та в Україні. Інклюзивне навчання передбачає рівний доступ до освіти дітей з особливими освітніми потребами у закладах дошкільної освіти та загальноосвітніх школах за рахунок використання методів навчання, що враховують індивідуальні особливості дітей. В основу інклюзивної освіти закладено стратегічне бачення, мета якого – виключити будь-яку дискримінацію дітей; забезпечити рівноцінне ставлення до всіх людей, незалежно від стану їхнього фізичного чи психічного здоров'я, та створити спеціальні комфортні і сприятливі умови. У статті проведено аналіз нормативно-правової бази, розкриваються поняття «інклюзія», «інклюзивна освіта», «інклюзивне освітнє середовище» та «організація інклюзивної практики». Приділена увага управлінській діяльності директора закладу дошкільної освіти щодо впровадження інклюзивної практики та роботи всієї команди супроводу. Метою статті є психолого-педагогічний аналіз особливостей впровадження інклюзивного навчання на прикладі закладів дошкільної освіти м. Львів. Тільки 6,5% від усіх закладів дошкільної освіти міста Львова забезпечували інклюзивне навчання в 2018–2019 рр. На прикладі закладу дошкільної освіти «Барвінок» міста Львова представлено позитивну динаміку щодо забезпечення інклюзивного освітнього середовища регіону через структурування навчального середовища, запровадження належної організації середовища, створення візуалізації правил, вказівок, завдань, урахування «сенсорного профілю» дитини і відповідних адаптацій, впровадження мультисенсорного стилю навчання з урахуванням сенсорних переваг дитини, приділення більше індивідуальної уваги дітям з особливими освітніми потребами, розробку індивідуальної навчальної програми, приділення уваги сприянню соціальної інтеграції дитини, залучення дітей до стосунків, моделювання ситуацій позитивної соціальної взаємодії, проведення тренінгу соціальних навичок в оточенні, налагодження позитивної комунікації педагога і дитини, впровадження принципів поведінкової терапії щодо корекції поведінкових проблем, створення куточків усамітнення, забезпечення закладу пандусом, створення команди психолого-педагогічного супроводу.

Ключові слова: інклюзія, інклюзивна освіта, інклюзивне освітнє середовище, команда супроводу, діти з ООП, адаптація, корекція.

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку держави особливо актуальним є пошук інструментів соціальної та духовної реабілітації, спеціального навчання, адаптації та інтеграції дітей з особливими потребами в суспільство ще на етапі здобуття дошкільної освіти [1; 2].

Інклюзивне навчання передбачає рівний доступ до освіти дітей з особливими освітніми потребами (ООП) у закладах дошкільної освіти (ЗДО) та загально-освітніх школах за рахунок використання методів навчання, що враховують індивідуальні особливості дітей. В основу інклюзивної освіти закладено стратегічне бачення, метою якого є виключити будь-яку дискримінацію дітей; забезпечити рівноцінне ставлення до всіх людей, незалежно від стану їхнього фізичного чи

психічного здоров'я, та створити спеціальні комфортні і сприятливі умови для дітей з ООП [3; 4].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематикою та дослідженнями у галузі розвитку вітчизняної інклюзивної освіти та відповідних стратегій викладання у навчальному закладі у різний час займалися такі відомі вчені, як Л.С. Виготський, О.В. Глузман, О.М. Драганова, А.А. Колупаєва, С. Кові, І.Ю. Кулагіна, С.В. Литовченко, М. Монтессорі, О.Б. Орловта, Л.С. Славіна багато інших.

За останні роки значно зросла кількість публікацій, проблематика яких пов'язана з питаннями інклюзивного навчання, психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП, організації інклюзивної освіти. Знаковими стали публікації таких

авторів, як Е. Данієлс, Н. Дятленко, С.М. Єфімова, В.В. Засенко, А.А. Колупаєва, Т.В. Сак, О.М. Таранченко, О. Романчук, Н.М. Когутяк, В.М. Мицько, З.П. Ленів [5; 6; 7; 8; 9]. Аналізуючи їхні дослідження та публікації навчально-методичного характеру, можна зробити висновок, що інклюзивна освіта поступово забезпечується якісним інструментарієм, базованим на інклюзивних цінностях. Ці зміни покликані створити справжні відносини співробітництва в середовищі дітей і педагогічних колективах навчальних закладів.

Саме з цією метою ми здійснили вивчення психолого-педагогічних особливостей впровадження інклюзивного навчання на прикладі ЗДО м. Львів. Стаття присвячена опису результатів цього дослідження.

Виклад основного матеріалу. У процесі реалізації дослідницького задуму нами було використано два методи дослідження: теоретичні та емпіричні (метод контент-аналізу). Одиницями контент-аналізу стали поняття: «інклюзія», «інклюзивне навчання», «інклюзивне освітнє середовище», «діти з ООП», «команда супроводу», «адаптація».

Об'єктом вивчення стали процеси впровадження інклюзивного навчання в ЗДО загалом та групі осередки у роботі з дітьми з особливими потребами. Дослідження мало характер наукової розвідки і не мало на меті підтвердження чи спростування провідної гіпотези.

Аналіз впровадження інклюзивного навчання був здійснений у період з 2017 по 2019 рр. Базою дослідження було обрано заклади дошкільної освіти міста Львова.

Інклюзія (від англ. «inclusion» – «включення») – це процес реального залучення осіб з особливими потребами до активного спільного життя [10, с. 16]. Основною метою інклюзивного навчання є забезпечення права дітей з особливими потребами, відповідно до їхніх можливостей, на освіту за місцем проживання; їхня соціальна адаптація й інтеграція

в суспільство, підвищення ролі сім'ї у вихованні та розвитку дитини.

Рівні можливості в плані доступу до якісної освіти є невіддільним правом кожної дитини. Актуальність впровадження інклюзивної освіти зумовлена невпинним зростанням кількості дітей, які потребують корекційного навчання.

За даними статистики на 2019 рік, охоплення навчанням дітей з ООП у спеціальних загальноосвітніх школах-інтернатах становило 3,9%, індивідуальною формою у загальноосвітніх навчальних закладах – 1,5%, інклюзивним та інтегрованим навчанням – 0,7% [11, с. 42]. Це свідчить про те, що більшість дітей з ООП залишаються поза компетентною увагою з боку відповідних спеціалістів.

Порівняльне співвідношення кількості ЗДО з інклюзивним навчанням до загальної кількості ЗДО у м. Львів станом на 2019 рік наведено графічно (рис. 1).

З даного графіку слідує, що тільки 6,5% від усіх закладів дошкільної освіти (ЗДО) міста Львова забезпечували інклюзивне навчання в 2018–2019 рр. Частою причиною цього є упередженість чи неготовність директорів закладів дошкільної освіти вносити зміни в освітнє середовище, що, як наслідок, призводить до перевищення наповненості інклюзивних груп (до 15 чоловік). Проте є й позитивні аспекти стосовно впровадження інклюзивного навчання у м. Львів. Забезпечуючи реалізацію державної політики в освітній галузі, що стосується впровадження інклюзивної моделі навчання, виконавча влада 27 районів та міст Львівської області запровадила інклюзивне навчання в закладах освіти. Необхідно також відзначити велику соціальну значущість створення умов щодо забезпечення безперешкодного життєвого середовища для осіб з ООП.

Інклюзивне освітнє середовище – це система ціннісного ставлення до навчання, виховання та особистісного розвитку дітей з ООП, сукупність ресурсів життєдіяльності в загальноосвітніх закладах і спрямованість на індивідуальні освітні стратегії учнів. Це простір соціалізації дітей з різними можливостями й особливостями: просторово-предметний компонент [2, с. 48].

На прикладі одного із закладів дошкільної освіти міста Львова можна побачити позитивну тенденцію щодо забезпечення інклюзивного освітнього середовища.

У ЗДО «Барвінок» було реалізовано ряд спеціальних передумов для успішного навчання та забезпечення потреб дитини з ООП:

– структуровано навчальне середовище;

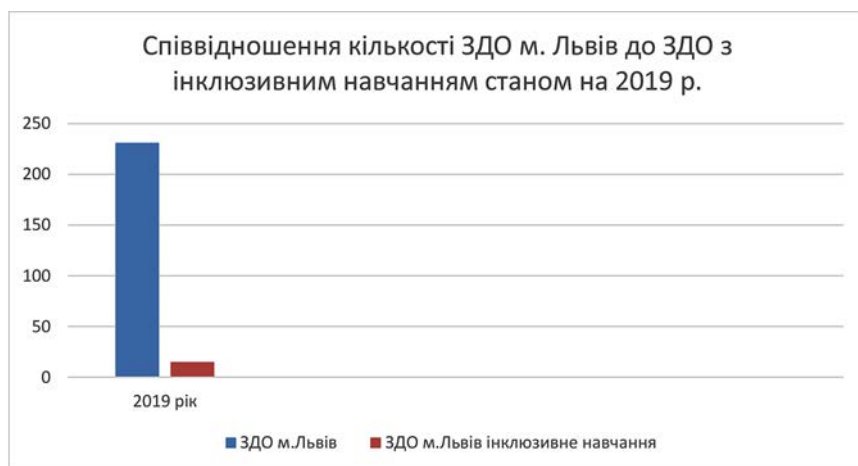


Рис. 1. Співвідношення кількості ЗДО з інклюзивним навчанням

- запроваджено належну організацію середовища;
- створено візуалізацію правил, вказівок, завдань;
- здійснено врахування «сенсорного профілю» дитини і відповідних адаптацій.
- впроваджено мультисенсорний стиль навчання з урахуванням сенсорних переваг дитини;
- приділено більше індивідуальної уваги дітям з ООП;
- відповідно до розвитку дитини, її можливостей розроблено індивідуальну навчальну програму.

- значну увагу приділено сприянню соціальної інтеграції дитини, залученню дітей до стосунків, моделюванню ситуацій позитивної соціальної взаємодії, проведенню тренінгу соціальних навичок в оточенні;
- налагоджено позитивну комунікацію педагога і дитини;
- впроваджено використання принципів поведінкової терапії щодо корекції поведінкових проблем;

- створено куточки усамітнення та дозволено мати індивідуальні заняття;

- заклад забезпечений пандусом;
- заклад забезпечений командою психолого-педагогічного супроводу – рис. 3 «Команда супроводу дитини з ООП на базі ЗДО «Барвінок».

Згідно з міжнародними стандартами одним з основних принципів є право дитини з особливими освітніми потребами на інтеграцію в соціумі через створення умов та доступу до якісної освіти. Спільне навчання дітей з особливими освітніми потребами з їхніми здоровими однолітками забезпечує умови для їхньої успішної соціальної адаптації. Водночас така структура навчання є морально корисною і для здорових дітей – сприяє вихованню толерантності, доброти, щедрості і взаємодопомоги. Навчання дітей з особливими освітніми потребами, починаючи з дошкільного віку, повинно бути організоване у спільній діяльності з іншими дітьми. Загальна мета таких зусиль – зміна соціального бачення і ставлення, реорганізація державної політики відносно дітей з ООП.

Висновки та перспективи. Впровадження провідних моделей освітньої інклюзивної практики в діяльність дошкільних закладів виявилось успішним. Було застосовано досить широкий спектр методик та форм проведення інклюзивного

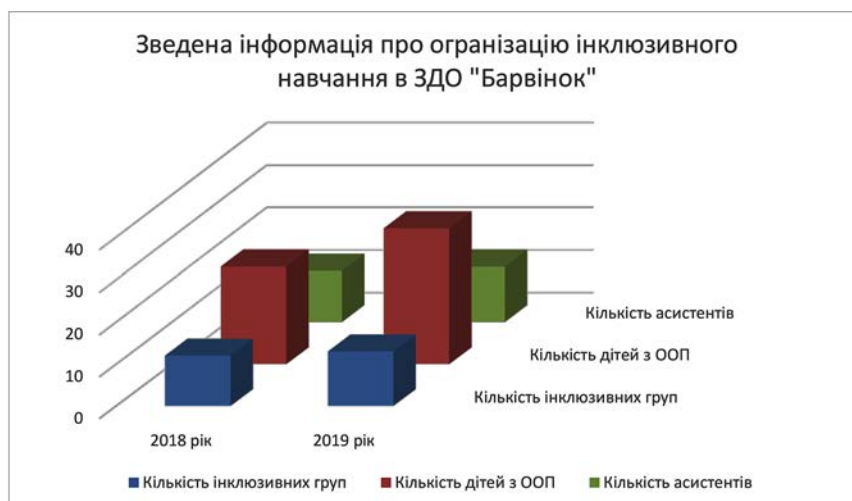


Рис. 2. Інклюзивне навчання в ЗДО «Барвінок»



Рис. 3. «Команда супроводу дитини з ООП на базі ЗДО «Барвінок»

навчання; створено модель вертикалі управління щодо впровадження освітньої інклюзивної практики в діяльність дошкільних навчальних закладів та успішна її апробація.

Впровадження у діяльність навчального закладу розробленої нами методики показало позитивні результати, однак потребує ще доопрацювання. Батьки дітей з особливими потребами відзначають гармонізацію розвитку їхніх дітей та покращення результатів навчання. Також батьки констатують покращення власних компетентностей, збільшення впевненості щодо виховання дітей з ООП. Водночас батьки «звичайних» дітей, після проведеної з ними просвітницької роботи, почали проявляти високу толерантність до особливих членів дитячого колективу. Діти поступово навчилися товаришувати й відмінностей у сприйнятті дітей з особливими освітніми потребами не спостерігається.

Також важливим є те, що батьки дітей з ООП мають право, щоб їхня дитина відвідувала ЗДО за місцем проживання без будь-яких дозволів і направлень. А директори ЗДО повинні забезпечувати умови для надання якісної інклюзивної освіти, адже не хвороба створює обмеження діяльності, а умови життя, які може запропонувати суспільство людям з обмеженими можливостями.

Література:

1. Закон України «Про дошкільну освіту». *Відомості Верховної Ради*. 2001. № 49. 259 с.
2. Закон України «Про освіту». *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 38-39. 380 с.
3. Про затвердження Порядку комплектування інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах: Наказ Міністерства освіти і науки України від 26.02.2015 р. № 104/52.
4. Щодо організації діяльності інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах: лист Міністерства освіти і науки України від 12.10.2015 року № 1/9-487.
5. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: моногр. Київ : «Самміт-Книга», 2009. 272 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
6. Колупаєва А.А. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посібн./за заг. ред. А.А. Колупаєвої. Київ : А.С.К., 2012. 308 с.
7. Романчук О. Розлади спектру аутизму в запитаннях та відповідях. Львів : Колесо, 2009. 168 с.
8. Когутяк Н.М. Закономірності перцептивного розвитку у ранньому онтогенезі: на межі нормативів. Науковий теоретико-методологічний і прикладний психологічний журнал «Психологія особистості». Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2016. Вип. 1(7). С. 182–191.
9. Мицько В.М., Сидорик Ю.Р. Психологічна зрілість як умова професійної ефективності та стресостійкості вчителів інклюзивних класів. Соціальне партнерство та міжвідомча взаємодія у вирішенні актуальних проблем інклюзії: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (22 листопада 2019 р., м. Чернівці). Чернівці, 2019. С. 154–159.
10. Заєркова Н.В., Трейтяк А.О. Інклюзивна освіта від А до Я: poradnik для педагогів і батьків. Київ, 2016. 68 с.
11. Луценко І.В., Заєркова Н.В. Створення індивідуальної програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами : метод. посібн. Серія «Інклюзивна освіта: крок за кроком» / уклад.: І.В. Луценко, Н.В. Заєркова ; заг. ред. Н.З. Софій. Київ, 2015. 124 с.
12. Сєднєва В.О. Основи корекційної роботи з учнями, які мають особливості психофізичного розвитку: метод. рекомен. Миколаїв : ОІППО, 2011. 36 с.

Mytsko V. M., Bezpiata M. M. Psychological and pedagogical conditions of implementation of inclusive learning in activities of preschool education

The article deals with the psychological and pedagogical conditions of the introduction of inclusive education in the activity of preschool education institutions on the basis of the analysis of current trends in the world and in Ukraine. Inclusive learning provides equal access to education for children with special educational needs in pre-school and general education schools through the use of teaching methods that take into account the individual characteristics of children. Inclusive education is based on a strategic vision that aims at eliminating any discrimination against children; ensure equal treatment of all people, regardless of their physical or mental health status, and create special comfortable and favorable conditions. The article analyzes the legal framework, reveals the concept of inclusion, inclusive education, inclusive educational environment and organization of inclusive practice. Attention is paid to the management activities of the director of the pre-school education institution, regarding the implementation of inclusive practices and the work of the entire support team. The purpose of the article is psychological and pedagogical analysis of the peculiarities of inclusive education implementation on the example of pre-school educational establishments in Lviv. Only 6.5% of all pre-school education institutions in Lviv provided inclusive education in 2018–2019. The example of the Barvinok pre-school education institution in Lviv presented positive dynamics in providing inclusive educational environment in the region through structuring of educational environment, introduction of proper environment organization, creation of visualization of rules, instructions, tasks, taking into account the "sensor profile" of the child and corresponding adaptations, implementation of multisensory learning style with the sensor benefits of the child, giving more individual attention to children with special educational needs, developing an individual curriculum, paying attention to the promotion of social integration of the child, involving children in relationships, modeling situations of positive social interaction, conducting social skills training, communication skills, introduction of principles of behavioral therapy for correction of behavioral problems, creation of corners of seclusion, provision of an institution by a ramp, howling a team of psychological and pedagogical support.

Key words: inclusion, inclusive education, inclusive educational environment, support team, children with OOP, adaptation, correction.